

اندیشه سیاسی - تربیتی علوی
در خطبه‌های نهج البلاغه
خطبه‌های ۱۹۱ - ۱۹۳

جلد هفتم

آیت‌الله احمد بهشتی

www.ketab.ir

بیت‌القدس
۱۴۰۲

بهشتی، احمد، ۱۳۱۴ -

اندیشه سیاسی - تربیتی علوی در خطبه‌های نهج البلاغه / احمد بهشتی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۴۰۰ -
ج. - (مؤسسه بوستان کتاب؛ ۳۱۷۳. کتاب‌های آیت‌الله احمد بهشتی؛ ۴۶) (سیاسی - اجتماعی. اندیشه سیاسی)
(ج. ۷) ۸ - 2604 - 09 - 964 - 978 / ISBN 978-964-09-2214-9 (دوره) / ISBN 978-964-09-2214-9

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
کتاب‌نامه.

مندرجات: ج. ۷. خطبه‌های ۱۹۱-۱۹۳ -

۱. علی‌بن‌ابی‌طالب علیه‌السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نهج البلاغه - خطبه‌ها - نقد و تفسیر.
۲. علی‌بن‌ابی‌طالب علیه‌السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نهج البلاغه - سیاست و حکومت. ۳. اسلام و سیاست.
- الف. علی‌بن‌ابی‌طالب علیه‌السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه. برگزیده، شرح. ب. مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان. د. عنوان: نهج البلاغه. فارسی - عربی. برگزیده. شرح.

۲۹۷ / ۹۵۱۵

BP ۳۸ / ۰۲۳

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۷۳۳۱۰۹۳

۱۴۰۲

کتاب‌های آیت‌الله احمد بهشتی / ۴۶

www.ketab.ir

■ موضوع: اندیشه سیاسی (سیاسی - اجتماعی)

■ گروه مخاطب: تخصصی (طلاب، دانشجویان، پژوهشگران و اساتید حوزه و دانشگاه)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۳۱۷۳

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۸۴۴۸

بوستان کتاب

بوستان کتاب

اندیشه سیاسی - تربیتی علوی در خطبه‌های نهج البلاغه/ج ۷

خطبه‌های ۱۹۱ - ۱۹۳

• نویسنده: آیت‌الله احمد بهشتی

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

• نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۲ • شمارگان: ۲۰۰ • جلد: ۱ • وبسایت رسمی مؤسسه بوستان کتاب

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است
www.bustaneketab.ir
printed in the Islamic Republic of Iran

❖ دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، معلم ۱۴، پلاک ۱۷، کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۶۵۹، تلفن: ۰۲۵۳۱۱۵۲۶۳۲

تلفن‌های پیش: ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۴۰ و ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۴۱

❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا، تلفن ۰۲۵۳۱۱۵۱۲۵۰ و ۰۲۵۳۱۱۵۱۱۸۷

❖ فروشگاه تهران: خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۰۲۱۶۶۹۶۹۸۷۷۸

❖ فروشگاه اصفهان: خیابان حافظ، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۰۳۱۳۲۲۲۰۳۷۰

❖ فروشگاه مشهد: چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۰۵۱۳۲۲۳۳۶۷۲

❖ فروشگاه رنگین کمان (کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، تلفن: ۰۲۵۳۱۱۵۲۷۷۳

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.ir

پایگاه اینترنتی فروش کتاب: www.bustaneketab.ir

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • سروراستار: محمدرضا منصفی سروندانی • ویراستار: محدثه حقیقی
- حروف‌نگار: مهدیه قرباندوست • اصلاحات حروف‌نگاری: طاهره احسنی‌هما • صفحه‌آرا: حسین محمدی
- نمونه‌خوانی: علی میری و محمد وکیلی • کنترل فنی صفحه‌آرایی: علیرضا سالوند • طراح جلد: مسعود نجابتی
- اداره آماده‌سازی: حمیدرضا تیموری • اداره چاپخانه: محمد فرامرزی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی
- رئیس مؤسسه
محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۱۵	پیش‌گفتار
۲۳	خطبه ۱۹۱: ستایش خدا و درود بر رسول و سفارش به زهد و تقوا
۲۶	شان صدور
۲۷	نگاهی به عناوین خطبه
۲۷	بخش اول: خدا و پیامبر
۲۷	۱. حمد و توصیف حق
۲۷	الف) حمد گسترده
۲۸	ب) پیروزی سپاه
۲۸	ج) تعالی عظمت
۲۸	۲. باز هم حمد و توصیف حق
۲۸	الف) حمد بر نعمت‌های پیوسته و عظیم
۲۹	ب) حلیم و بخشاینده
۲۹	ج) داور عادل
۲۹	د) دانای گذشته و حال
۲۹	ه) آفریننده مبدع
۲۹	۳. عرض شهادت و ارادت به محضر پیامبر
۳۰	بخش دوم: توصیه به تقوا و بیان فواید آن
۳۰	۱. سفارش به تقوا
۳۰	۲. آثار و فواید تقوا

۱۰. در پی حلال بودن ۱۹۱
۱۱. شادمانی در راه هدایت ۱۹۱
۱۲. برکناری از طمع ۱۹۲
۱۳. شایستگی در عین ترس ۱۹۲
۱۴. شکر شامگاهی ۱۹۳
۱۵. ذکر بامدادی ۱۹۳
۱۶. ترسان شب و شادمان روز ۱۹۷
۱۷. مجازات نفس نافرمان و سرکش ۱۹۸
۱۸. روشنی چشم پرهیزکار ۱۹۹
۱۹. زهد پرهیزکار ۲۰۱
۲۰. در آمیختن حلم با علم و قول با عمل ۲۰۴
۲۱. نزدیکی آرزو ۲۰۷
۲۲. لغزش اندک ۲۰۹
۲۳. خشوع قلبی ۲۱۳
۲۴. قناعت نفسانی ۲۱۷
۲۵. خوراک کم ۲۲۱
۲۶. آسانی و سهولت کار ۲۲۵
۲۷. محفوظ بودن دین ۲۲۸
۲۸. مردگی شهوت ۲۳۲
۲۹. فرو خوردگی خشم ۲۳۵
۳۰. کانون امیدواری مردم ۲۳۹
۳۱. برکناری از شر ۲۴۴
۳۲. دوری از غفلت ۲۴۷
۳۳. بخشایندگی ۲۵۲
۳۴. بخشش ۲۵۷
۳۵. پیش گام در وصل و اجتناب از فصل ۲۶۴
۳۶. دوری از ناسزاگویی ۲۶۸
۳۷. نرمی گفتار ۲۷۲

۲۷۶	۳۸. غیبت منکرات
۲۸۰	۳۹. نیکی آشکار
۲۸۴	۴۰. خیر درخشان
۲۸۸	۴۱. شرّ گریزان
۲۹۳	مراتب تقوا
۲۹۹	۴۲. آرامش و وقار پیوسته
۳۰۵	۴۳. شکیبایی پایدار
۳۱۶	۴۴. شکر نعمت
۳۲۵	مروری بر گفتار پویندگان راه شکر
۳۲۷	۴۵. ترک ستم بر دشمن
۳۴۰	۴۶. ترک ارتکاب گناه به خاطر دوست
۳۵۳	۴۷. اعتراف به حق، بدون شاهد
۳۶۲	۴۸. پاسداری از تکالیف
۳۷۱	۴۹. هوشیاری و ترک نسیان
۳۷۵	گزارش صحنه‌ای از قیامت
۳۷۷	پرسش و پاسخ
۳۸۰	۵۰. پرهیز از لقب زشت دادن
۳۸۶	۵۱. ترک آزردن همسایه
۳۹۳	۵۲. خودداری از شماتت
۴۰۲	۵۳. ترک ورود در باطل
۴۰۳	باطل در قرآن
۴۰۶	معیار حق و باطل
۴۱۳	۵۴. خارج نشدن از حق
۴۱۳	قسم اول
۴۱۴	قسم دوم
۴۱۶	قسم سوم
۴۱۷	قسم چهارم
۴۱۸	احقاق حق

- ۴۲۱ حاقه یعنی چه؟
- ۴۲۱ جایگاه پرهیزکاران در روز حق
- ۴۲۳ مروری کوتاه بر مشتقات حق
- ۴۲۵ صدق و حق
- ۴۳۱ ۵۵. فراغت از اندوه، در عین سکوت
- ۴۳۸ ۵۶. خودداری از خنده بلند
- ۴۴۲ ۵۷. شکیبایی در برابر ظلم
- ۴۵۱ ۵۸. با دوستان مرّوت، با دشمنان مدارا
- ۴۵۵ چرا مردم آزاری؟
- ۴۶۰ ۵۹. رنجور گنجور
- ۴۶۳ ۶۰. چرایی دور شدن و نزدیک شدن به مردم
- ۴۶۹ اعتصام و استمساک
- ۴۷۲ ۶۱. نه خودبزرگ بینی نه کُردن بینی
- ۴۷۷ خاتمه
- ۴۷۷ درباره صعقة همّام
- ۴۸۰ اسفار چهارگانه
- ۴۸۳ رفت بی بازگشت
- ۴۸۶ پس از مرگ همّام
- ۴۹۰ پرسش و پاسخی از شارح حدیدی
- ۴۹۶ تحلیلی درباره موت
- ۵۰۳ نگاه لَمّی و نگاه اِنّی
- ۵۱۲ طرق درمان
- ۵۱۳ ۱. پرهیز
- ۵۱۳ ۲. گیاهان و غیرگیاهان
- ۵۱۴ ۳. دعا
- ۵۱۵ ۴. صدقه
- ۵۱۵ موقعیت همّام

پیش گفتار

صاحب این قلم و بردارنده این قدم و برافرازنده این علم، خدای را سپاس گزار است که به پیرانه سر، توفیق یافته که مستمع کلام مولای پرهیزکاران و میر باتدبیر مؤمنان و شارح و مفسر کم توان امیرالبیان باشد؛ در عین حال اعتراف می کند که به عمق افاضات حضرتش نرسیده و هر چه در توان داشته به کار انداخته تا هر چه بیشتر و نزدیک تر شود و مشام جان را از گلستان بهشتی کلماتش معطر سازد و هدیه ای نیز تقدیم خوانندگان این اثر کند، لکن او عرشی و بنده حقیر سراپا تقصیر فرشی است. «چه نسبت خاک را با عالم پاک؟!».

برخی اجزای نهج البلاغه، چه در خطبه ها و چه در نامه ها و چه در حکمت ها فوق العاده است؛ مانند نامه ۳۱، نامه ۵۳ و حکمت کمیلی ۱۴۲. اگر چه همه نهج البلاغه فوق العاده است، ولی برخی از محتواهای آن فوق العاده تر، یا فوق العاده ترین است؛ از این رو نگارنده به آن ها بیشتر پرداخته است؛ چنان که شرح و تفسیر نامه ۳۱ و ۵۳ را هر کدام در یک جلد آورده است. در میان خطبه ها نیز به خطبه هایی برمی خوریم که از لحاظ علمی و اعتقادی و اخلاقی و سیاسی بسی پر بار است و جا دارد که بیشتر به آن ها پرداخته شود. مانند خطبه زهراء، اشباح، غراء، قاصعه و متقین.

هفتمین مجلد از اندیشه سیاسی تربیتی علوی در خطبه های نهج البلاغه و در حقیقت بیستمین مجلد از اندیشه سیاسی تربیتی علوی در کل نهج البلاغه متضمن سه خطبه نقد دنیا و «قاصعه» و «متقین» است. هر سه خطبه در اوج قله فصاحت و بلاغت قرار دارد و بعد از کلام خدای متعال و آخرین پیامبرش، رقیب و بدیلی نداشته و نخواهد داشت. یکی از معانی قاصعه، تحقیرکننده است. در این طولانی ترین خطبه نهج البلاغه، دنیا و دنیاپرستان و در رأس آن ها شیطان، همه و همه تحقیر شده اند. او اولین کسی است که با تکبر خویش بر آدم و ترک سجده، راه تعصب پیمود و بر ایده ای باطل پافشاری کرد و در نتیجه رانده

منظور این نیست که به آن‌ها بر حسب پیروی رضوان یا حرکت به سوی خشم الهی، درجه می‌دهند، بلکه خود در هر مرتبه‌ای که هستند درجه‌اند؛ از این رو برخی درجه‌اعلاعلیینی دارند و برخی درجه‌اسفل‌السافلینی. مراتب اعتقادات و اعمال و اخلاق، درجات است. هر کسی خود درجه‌ای است. می‌توان این درجات را در خطبه‌همام شناخت. سخی بودن، ملاک درجات اشخاص است. مگر سخاوتمندی یک نوع است؟ اهل ایشار همه سخاوتمندند. آیا درجه‌آن‌که ایشار مال می‌کند، مانند درجه‌کسی است که ایشار جان می‌کند؟!

بگذریم و خواننده مشتاق و طالب مدارج علو و مسابقه و استباق را به فرازهای خطبه‌های روح‌انگیز این مجلد حواله می‌دهیم و به رسم معمول و به یاد همام قصیده‌ای تقدیم می‌کنیم:

اوره صدساله را در لحظه‌ای پیمود و رفت	نغمه‌ای از عالم لاهوتیان بشنود و رفت
خاکیان را از نظر افکند با شور و شعف	دیده را بر بارگاه قدسیان بگشود و رفت
طایر قدسش به سوی بارگاه حق شتافت	با تمام هستی اش معشوق را بستود و رفت
اوز خارستان این عالم بسی رنجور بود	همچو بلبل نغمه‌خوان شد حضرت معبود و رفت
نکته‌های ماندگاری یافت از مولای خویش	جان نورانی خود را زین قفس بر بود و رفت
تن قفس بود و نقای دوست باغ دلکش	جلوه‌ای دید از جمال کعبه مقصود و رفت
با جهاد اصغر و اکبر در این دنیا غنود	در زمین می‌زیست اما آسمانی بود و رفت
هرکه از تقوا گریزد در دو عالم خاسر است	گشت او در زندگی سوداگری پرسود و رفت
صبر و طاقت در فراق دوستانش تابه کی؟	نغمه دیدار جانان با طرب بسرود و رفت
پرتوی از نور تقوا بر دل و جاننش فتاد	از تعلق‌های دنیایی همی آسود و رفت
بنده‌ای خشنود بود و شاکر الطاف حق	کرد او در زندگی حق راز خود خشنود و رفت
چون به وجد آمد ز آهنگ کلام وحی سان	نعره‌ای زد این تن خاکی همی فرسود و رفت
همتش والا بد و همام شد در دو جهان	از الم‌های روانی یافت او بهبود و رفت
زندگتی این جهان در تنگنای غربت است	چشم او شد خیره بر آلای نامحدود و رفت
عارف‌دانی چرا همام ناگه پر کشید؟	دید وی نادیده‌ها را جملگی مشهود و رفت

اکنون با تشکر از کارکنان و مدیریت پر تلاش بوستان کتاب، این پیش‌گفتار را به پایان می‌بریم.

حوزه مقدسه علمیه قم

احمد بهشتی ۱۴۰۲/۴/۳